

COM REFORMAR EL COMERÇ INTERNACIONAL PER GARANTIR L'ACCÉS UNIVERSAL ALS ALIMENTS?

Johanna Mendelson Forman, catedràtica, American University's School of International Service; miembro distinguido, Stimson Center, Washington, DC

Rússia i Ucraïna juguen un rol estratègic als mercats mundials de productes bàsics i, especialment, en l'exportació de blat. L'impacte de la guerra entre aquests dos països accelera la necessitat d'una transformació profunda de les cadenes de subministrament a llarga distància, atès que el que està en joc és l'accés als aliments. Avui, dels 195 països del món, almenys 34 són incapaços de produir el seu propi menjar a causa de limitacions d'aigua o de terra. La predicció del Programa Mundial d'Aliments de les Nacions Unides és que el 2022 serà «un any de fam catastròfica».

724

JULIOL
2022

Ans que sonessin els primers trets en la guerra entre Rússia i Ucraïna, el sistema comercial internacional ja estava en una situació precària. Dos anys abans, una pandèmia ja va interrompre la cadena de subministrament d'aliments pels confinaments imposats pels governs i per les restriccions comercials. Cadascuna de les seves instàncies, des de la cadena logística de distribució fins al mercat laboral, es van veure severament afectades. I just quan la cadena de subministrament d'aliments començava a recuperar-se, assistim a l'esclat d'un conflicte a l'est d'Europa que, com a conseqüència directa, ha generat escassetat de blat, blat de moro i altres productes bàsics.

Ucraïna és el primer exportador del món d'oli de gira-sol i el segon, de cereals; proporciona més de la meitat de les importacions de blat de moro de la Unió Europea, a l'entorn d'una cinquena part del blat tou, i gairebé la quarta part de l'oli vegetal. El blat d'Ucraïna i Rússia s'exporta principalment a l'Orient Mitjà i al nord de l'Àfrica. Per la seva banda, Rússia és el major exportador mundial de fertilitzants, amb un 15% del subministrament total. A les conseqüències catastròfiques del conflicte s'ha de sumar també l'impacte de la inflació provocada per la pandèmia, que ja estava afectant a l'alça el preu dels aliments. En el context actual, els països menys desenvolupats i aquells amb majors desigualtats econòmiques són els que més sofriran. El secretari general de les Nacions Unides, António Guterres, ha manifestat que els països menys desenvolupats —entre ells, 45 països africans— importen, almenys, una tercera part del seu blat, bé d'Ucraïna o bé de Rússia. La predicció del Programa Mundial d'Aliments de les Nacions Unides és que el 2022 serà «un any de fam catastròfica».

La globalització i els seus crítics

Si bé els experts en comerç debatien ja sobre la fi de la globalització abans de la pandèmia, avui, la geopolítica d'una guerra a Europa fa imperativa la transformació profunda de les cadenes de subministrament a llarga distància, atès que el que està en joc és l'accés als aliments.

I és que tots depenem de les cadenes de subministrament globals. Cap país és autosuficient des del punt de vista alimentari, i només gràcies al comerç internacional podem gaudir d'una dieta variada durant tot l'any. Fins i tot el millor dels escenaris possibles, el d'un món capaç de produir prou aliments, no implica que el menjar sigui accessible per a tots; avui, dels 195 països del món, almenys 34 (5 a l'Àsia, i 29 a l'Àfrica) són incapços de produir el seu propi menjar a causa de limitacions d'aigua o de terra.

Alguns economistes parlen ja d'un futur en el qual el comerç internacional estarà compartimentat, amb una nova cadena de subministraments delimitada per un nou teló d'acer, que restringirà el comerç als estats políticament afins.

Llavors, podem vincular el final de la globalització a l'ocàs de les cadenes de subministrament global nascudes fa més de tres dècades amb la caiguda del mur de Berlín? El més probable és que no. La interconnectivitat del nostre sistema agrícola global redefinirà el seu marc geogràfic, però no desapareixerà. En l'actualitat, el 25% del menjar per al consum humà es distribueix gràcies al comerç internacional, i quatre de cada cinc persones viuen en països que depenen de la importació, almenys parcialment, per satisfer la seva demanda nacional d'aliments. El que sí que és molt possible que canviï són els socis comercials que proveiran les mercaderies. Alguns economistes parlen ja d'un futur en el qual el comerç internacional estarà compartimentat, amb una nova cadena de subministraments delimitada per un nou teló d'acer, que restringirà el comerç als estats políticament afins. Això suposa una diferència important respecte als principis dominants al finals del segle xx, que no discriminaven entre amics i enemics a l'hora de maximitzar l'eficiència i l'obtenció de majors beneficis.

Seguretat alimentària

La seguretat alimentària, entesa com l'accés al menjar nutritiu, necessita recursos. La pandèmia ha posat de manifest la desigualtat del sistema d'alimentació global, en el qual milions de treballadors han perdut la seva ocupació i molts dels que treballen al sector informal no es poden permetre ni un sol menjar al dia. Els Objectius de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides es van acordar principalment per acabar amb la fam global abans de l'any 2030. Aquest objectiu, però, ja no és assolible. Després de diversos anys d'una reducció significativa de la fam, des del

2015, la situació s'ha tornat a agreujar. L'informe més recent de les Nacions Unides sobre la inseguretat alimentària al món situava el nombre de persones que passaven gana entre 720 i 811 milions l'any 2020, la qual cosa suposava un increment de 118 milions de persones respecte el 2019. Naturalment, aquestes xifres reflecteixen l'impacte de la pandèmia de la COVID-19, del canvi climàtic i dels conflictes existents als nostres sistemes alimentaris. L'addició d'una nova guerra a l'est d'Europa als impactes citats sobre el mercat alimentari global pot fer que entre 7,6 i 13,1 milions de persones més passin fam.

Què reconfigurarà la cadena actual de subministraments?

A curt termini, hi ha cinc factors que transformaran les cadenes de subministrament globals durant el 2022, amb una elevada probabilitat que continuïn tenint un impacte en el proveïment d'aliments durant els pròxims anys.

En primer lloc, els **alts preus de l'energia**. Com és ben sabut, el gas rus proveeix grans àrees d'Europa, per la qual cosa les sancions imposades a Rússia seran un factor important en l'increment del preu dels aliments. L'energia és necessària per al transport, com també per a tota classe de processos industrials, entre ells, la producció de fertilitzants. La Xina es beneficiarà d'aquesta nova situació a mesura que el món faci la transició a fonts d'energia renovables, que inclouen els panells solars, les bateries de liti i altres components de tecnologia verda produïts al seu territori.

Segon, les **disrupcions en la força laboral**. L'escassetat de treballadors essencials en el sector del transport —des de tripulacions de vaixells, a conductors de camions o estibadors— afectarà el transport global d'aliments. Així, els països exportadors hauran d'augmentar la contractació d'una àmplia gamma de treballadors que els permetin augmentar la resiliència de la cadena de subministrament global.

Durant els pròxims cinc anys assistirem a una transformació profunda de la cadena interconnectada de distribució d'aliments.

Tercer, el **proteccionisme alimentari**. Molts països exportadors d'aliments tornaran a polítiques més proteccionistes. L'Argentina i Egipte, per exemple, ja han prohibit les exportacions de blat, i és molt possible que la Xina i l'Índia segueixin el seu exemple, incrementant els seus aranzels per poder alimentar els seus ciutadans nacionals en un context d'escassetat de proveïments a curt termini.

Quart, l'**escassetat de fertilitzants**. El Brasil importa el 85% del seu fertilitzant per conrear soja; una soja que després exporta a la Xina per alimentar el bestiar. No és fàcil trobar proveïdors alternatius, i l'exportació global de soja a la Xina depèn dels subministraments de fertilitzant des de l'estranger.

Cinquè, **la inflació global**. L'increment del preu dels aliments, causat per l'augment dels costos de l'energia i per l'escassetat de productes bàsics en el mercat global, impulsarà les protestes contra els governs a mesura que l'accés als aliments s'encareixi. I, és clar, l'escassetat de menjar i els elevats preus són un catalitzador dels disturbis polítics. El Programa Mundial d'Aliments estima que, durant el 2022, haurà de destinar 71 milions de dòlars més al mes per alimentar les víctimes de les fams, i per pal·liar altres emergències humanitàries.

És de preveure que, l'any pròxim, el mercat d'aliments reflectirà plenament els impactes del conflicte en curs a Ucraïna i de les sancions que han limitat la capacitat de Rússia per exportar aliments i energia. Igualment, cal suposar que el sistema comercial global continuarà depenent de la cadena de valor mundial per a la fabricació i la distribució dels inputs industrials. Per la seva banda, la Xina continuarà sent el principal soci comercial en el camp de l'electrònica, tot i que el sistema de preus reflecteixi un increment en el cost de fer negocis.

A llarg termini, hem d'idear noves fórmules que garanteixin l'accés als aliments als països afectats per la guerra. Els governs i el sector privat han d'implementar estratègies per a una agricultura sostenible, sensible al canvi climàtic, que redueixi la producció de les collites que compten amb un nombre escàs de proveïdors i amb llargues distàncies de distribució. Per tot això, podem afirmar que durant els pròxims cinc anys assistirem a una transformació profunda de la cadena interconnectada de distribució d'aliments.